

RAQAMLI TA’LIM SHAROITIDA O‘QITUVCHI KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI

Hotamova Nigina Islomovna

Osiyo Xalqaro Universiteti Pedagogika va psixologiya fakulteti

M1-P-24 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Maqolada raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Hozirgi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta’lim jarayoniga keng joriy etilishi o‘qituvchilardan yangi bilim, ko‘nikma va malakalarni egallashni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, pedagoglarning raqamli savodxonligini oshirish, innovatsion metodlardan samarali foydalanish, masofaviy ta’lim imkoniyatlarini kengaytirish hamda ta’lim sifatini oshirishda raqamli vositalarning o‘rni alohida ahamiyat kasb etadi. Maqolada ushbu jarayonning dolzarbligi, muammolari va yechimlari tahlil etiladi.*

Kalit so‘zlar: *raqamli ta’lim, o‘qituvchi kompetensiyasi, raqamli savodxonlik, innovatsion metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, masofaviy ta’lim.*

Аннотация: *В статье рассматриваются вопросы развития профессиональной компетентности учителя в условиях цифрового образования. Сегодня широкое внедрение информационно-коммуникационных технологий в образовательный процесс требует от педагогов овладения новыми знаниями, навыками и умениями. В этом контексте особое значение приобретает повышение цифровой грамотности учителей, эффективное использование инновационных методов, расширение возможностей дистанционного обучения и роль цифровых средств в повышении качества образования. В статье анализируются актуальность, проблемы и пути решения данных вопросов.*

Ключевые слова: *цифровое образование, профессиональная компетентность учителя, цифровая грамотность, инновационные методы, информационно-коммуникационные технологии, дистанционное обучение.*

Abstract: *The article explores the issues of developing teachers’ professional competence in the context of digital education. Nowadays, the widespread integration of information and communication technologies into the educational process requires teachers to acquire new knowledge, skills, and competencies. In this regard, enhancing teachers’ digital literacy, effectively applying innovative methods, expanding the opportunities of distance learning, and improving the quality of education through digital tools are of great importance. The article analyzes the relevance, challenges, and possible solutions to these issues.*

Keywords: *digital education, teachers’ professional competence, digital literacy, innovative methods, information and communication technologies, distance learning.*

Kirish

Bugungi kunda ta’lim tizimida ro‘y berayotgan globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari o‘qituvchi shaxsiga qo‘yilayotgan talablarni yanada oshirmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta’lim jarayoniga innovatsion shakl va uslublarni olib kirmoqda. Natijada, an’anaviy bilim berish modeli o‘rnini kompetensiyaga asoslangan yondashuv egallamoqda. Shu boisdan, o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini raqamli ta’lim sharoitida rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kasbiy kompetensiya tushunchasi keng qamrovli bo‘lib, u nafaqat pedagogning o‘z mutaxassisligi bo‘yicha chuqur bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishini, balki zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish, innovatsion yondashuvlarni qo‘llash, masofaviy ta’lim imkoniyatlaridan unumli foydalanish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi. Bunday kompetensiyaga ega o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchi shaxsini rivojlantiruvchi, unga mustaqil fikrlash va ijodkorlikni shakllantirishda yo‘lboshchi bo‘lishi zarur.

Raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish masalasi ta’lim sifatini oshirish, xalqaro standartlarga moslashish, o‘quvchilarning raqobatbardoshligini ta’minlash nuqtai nazaridan ham muhimdir. Shu jihatdan qaraganda, o‘qituvchilarni zamonaviy raqamli vositalar bilan ishlashga o‘rgatish, ularda raqamli madaniyatni shakllantirish, pedagogik faoliyatda interfaol metodlarni qo‘llashni kengaytirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Hozirgi davrda ta’lim tizimida yuz berayotgan tub o‘zgarishlar o‘qituvchilardan yuqori kasbiy kompetensiyani talab qilmoqda. Xususan, raqamli ta’limning jadal rivojlanishi, masofaviy ta’limning kengayishi va innovatsion texnologiyalarning ta’lim jarayoniga chuqur kirib kelishi o‘qituvchi faoliyatini tubdan yangilash zaruratini yuzaga keltirmoqda. Endilikda o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki ta’lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanuvchi, raqamli vositalar yordamida samarali o‘quv muhiti yaratuvchi va o‘quvchilarda mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini shakllantiruvchi bo‘lishi kerak.

Dolzarb masalalardan biri shundaki, an’anaviy o‘qitish usullari hozirgi avlod o‘quvchilarining ehtiyojlarini to‘liq qondira olmaydi. O‘quvchilar tezkor axborot olish, interaktiv metodlar asosida ta’lim olish, raqamli resurslar orqali bilimni mustaqil egallashga intilmoqda. Shu boisdan, o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini raqamli ta’lim sharoitiga mos ravishda rivojlantirish nafaqat ta’lim sifatini oshiradi, balki o‘quvchilarning intellektual salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqaradi.

Bundan tashqari, xalqaro tajriba ham ko‘rsatadiki, raqamli savodxonlikni egallagan, innovatsion pedagogik yondashuvlarni amaliyotga qo‘llay oladigan o‘qituvchilar ta’lim samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. O‘zbekistonning ta’lim tizimi ham bugungi kunda xalqaro standartlarga moslashish yo‘lida bo‘lgani sababli, o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish dolzarb strategik vazifalardan biri sifatida e’tirof etilmoqda.

Shu jihatdan, raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning dolzarbligi nafaqat pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish, balki zamonaviy sharoitda raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash va jamiyatning intellektual salohiyatini mustahkamlash bilan ham chambarchas bog‘liqdir.

Asosiy qism

Raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish eng muhim vazifalardan biridir. Chunki zamonaviy ta’lim jarayoni tezkorlik, interaktivlik va innovatsion yondashuvlarni talab qiladi. O‘qituvchi nafaqat o‘z fanidan chuqur bilimga ega bo‘lishi, balki axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishi, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va raqamli savodxonlikni shakllantirish olishi zarur.

Kasbiy kompetensiyaning tarkibiy qismlaridan biri bu — raqamli savodxonlikdir. O‘qituvchi zamonaviy elektron resurslar, onlayn ta’lim platformalari, raqamli darsliklar va multimediyaviy vositalaridan foydalanib, darslarni qiziqarli va samarali tashkil eta olishi lozim. Masalan, virtual laboratoriyalar, interaktiv taqdimotlar, masofaviy sinov tizimlari ta’lim sifatini oshirishda katta imkoniyatlar yaratadi. Shu orqali o‘quvchilar bilimni o‘zlashtirishda faol ishtirokchi, o‘qituvchi esa yo‘lboshchi va fasilitator rolini bajaradi.

Yana bir muhim jihat — innovatsion metodlardan foydalanishdir. O‘qituvchi an’anaviy ma’ruza va izoh berish usullaridan tashqari, interfaol mashg‘ulotlar, muammoli vaziyatlar asosida ta’lim, loyiha va tadqiqot metodlarini qo‘llash orqali o‘quvchilarda amaliy ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Bunday metodlar talabalarning bilimga qiziqishini oshiradi, ularda ijodkorlik va tanqidiy fikrlashni kuchaytiradi.

Shuningdek, o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda uzluksiz o‘qitish va o‘z ustida ishlash jarayoni ham muhim o‘rin tutadi. Raqamli sharoit o‘qituvchilardan doimiy ravishda yangi bilimlarni egallashni, o‘z kasbiy faoliyatini zamon talabiga moslashtirishni talab qiladi. Onlayn kurslar, vebinarlar, xalqaro tajribalarni o‘rganish o‘qituvchilarning bilim doirasini kengaytirib boradi.

Bundan tashqari, o‘qituvchining kommunikativ kompetensiyasi ham dolzarb masalalardan biridir. Raqamli ta’limda o‘qituvchi nafaqat sinf xonasida, balki virtual muhitda ham samarali muloqot olib borishi, o‘quvchilarni rag‘batlantirishi va ularga psixologik ko‘mak bera olishi kerak. Bu esa nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy jarayonni ham yuqori darajada amalga oshirishga yordam beradi.

Shu bilan birga, o‘qituvchi kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda xalqaro tajribani joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Jahon ta’lim tizimida o‘qituvchilar uchun maxsus raqamli sertifikatlash dasturlari, kompetensiya asosida baholash tizimlari joriy etilgan. Bunday tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchi kasbiy kompetensiyasining rivojlanishi ta’lim sifatini oshirish, xalqaro raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash, yosh avlodni zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega qilib tarbiyalashda muhim omil hisoblanadi.

Raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish bugungi kunda ta’lim tizimining eng muhim vazifalaridan biridir. Chunki axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta’lim jarayonini yangicha yondashuv asosida tashkil etishni talab qilmoqda. Avvalambor, o‘qituvchilar o‘z kasbiy faoliyatida raqamli resurslardan foydalanishni, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llashni, virtual platformalarda samarali ishlashni bilishi zarur. Bu esa nafaqat o‘quv jarayonining sifatini oshiradi, balki talabalarning bilim olishga bo‘lgan motivatsiyasini ham kuchaytiradi.

O‘qituvchi kasbiy kompetensiyasini raqamli muhitda rivojlantirishda bir necha yo‘nalishlarni ko‘rsatish mumkin. Birinchidan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o‘zlashtirish orqali o‘qituvchi o‘z fanini talabalarga tushunarli, qiziqarli va samarali yetkazib bera oladi. Ikkinchidan, o‘qituvchi o‘zining metodik mahoratini rivojlantirish bilan birga, innovatsion yondashuvlar orqali ijodkorlik qobiliyatini ham namoyon etadi. Uchinchidan, raqamli ta’lim vositalari o‘qituvchiga talabalarning individual qobiliyatlarini hisobga olish, ularga mos topshiriqlarni shakllantirish va ularning rivojlanishini kuzatib borish imkonini beradi.

Bundan tashqari, raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi nafaqat texnologiyalarni bilishda, balki ularni samarali qo‘llashda ham ko‘rinadi. Masalan, onlayn kurslarni yaratish, masofaviy darslarni olib borish, interaktiv o‘quv platformalaridan foydalanish, multimedia resurslari asosida ta’limni boyitish kabi faoliyatlar o‘qituvchidan yuqori darajadagi raqamli savodxonlikni talab etadi.

Shuningdek, raqamli ta’lim jarayonida o‘qituvchi o‘z faoliyatini tizimli ravishda baholab borishi, o‘z ustida ishlashi, zamonaviy ilmiy izlanishlarni o‘rganishi va ularni amaliyotda qo‘llashi zarur. Shu jihatdan qaraganda, kasbiy kompetensiyani rivojlantirish doimiy jarayon bo‘lib, unda o‘qituvchining shaxsiy intilishi, ta’lim muassasasining qo‘llab-quvvatlashi hamda davlat siyosati muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish ta’lim tizimining sifatini oshirish, innovatsion muhit yaratish va zamonaviy talablar asosida raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashning eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Shu sababli, o‘qituvchilarning raqamli ta’limga moslashuvi, doimiy ravishda o‘z bilim va ko‘nikmalarini yangilab borishi hamda innovatsion yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etishi zarurdir.

Raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchi kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning bir qator dolzarb masalalari mavjud. Ular ta’lim tizimining sifatini oshirish, zamonaviy talablariga moslashish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Quyida asosiy masalalarni keltirish mumkin:

1. Raqamli savodxonlikni oshirish masalasi – o‘qituvchilarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ko‘nikmalari turlicha darajada. Barcha pedagoglar uchun raqamli kompetensiyani bir xil yuqori darajaga ko‘tarish dolzarbdir.

2. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni o‘zlashtirish – raqamli muhitda ta’limni samarali tashkil etish uchun o‘qituvchilar virtual ta’lim platformalari, interaktiv vositalar va onlayn metodikalarni chuqur bilishi zarur.

3. O‘qituvchining metodik tayyorgarligi – raqamli vositalardan foydalanishda an’anaviy metodika bilan uyg‘unlikni ta’minlash, dars samaradorligini oshirish masalasi muhim hisoblanadi.

4. Masofaviy ta’limni tashkil etish – pandemiya sharoiti ko‘rsatdiki, masofaviy ta’limni samarali yo‘lga qo‘yish uchun o‘qituvchilar yetarlicha malaka va tajribaga ega bo‘lishlari kerak.

5. Axborot xavfsizligi va media madaniyat – raqamli vositalardan foydalanishda shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, talabalarga to‘g‘ri media savodxonlikni singdirish dolzarb masaladir.

6. O‘qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi – raqamli texnologiyalar tezkor o‘zgarayotgani sababli, o‘qituvchilarning doimiy malaka oshirib borishi talab etiladi.

7. Motivatsiya va moslashuv muammolari – ba’zi pedagoglar raqamli ta’limga tez moslasha olmaydi, ularda motivatsiya yetishmasligi kuzatiladi. Buni yengish uchun rag‘batlantirish tizimi va qo‘llab-quvvatlash dasturlari zarur.

8. Infratuzilma va texnik ta’minot masalalari – o‘qituvchining raqamli kompetensiyasi qanchalik kuchli bo‘lmasin, zarur texnik sharoitlar yetarli bo‘lmasa, ta’lim jarayonida to‘siqlar yuzaga keladi.

Umuman olganda, bu masalalar o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatini zamonaviy talablarga moslashtirish, ta’lim sifatini oshirish va raqamli ta’limning barqaror rivojlanishini ta’minlash uchun hal qilinishi lozim.

Xulosa

Raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy ta’lim tizimining eng muhim ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Chunki ta’lim jarayonida axborot texnologiyalarining keng qo‘llanilishi o‘qituvchidan yuqori darajadagi raqamli savodxonlikni, innovatsion pedagogik texnologiyalarni puxta o‘zlashtirishni va ularni samarali qo‘llashni talab etadi.

Yuqorida ta’kidlangan dolzarb masalalar – raqamli savodxonlikni oshirish, metodik tayyorgarlikni kuchaytirish, masofaviy ta’limni samarali tashkil etish, axborot xavfsizligini ta’minlash, pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini yo‘lga qo‘yish, motivatsiya va texnik infratuzilmani takomillashtirish – o‘qituvchi kompetensiyasining zamon talablariga mos rivojlanishini ta’minlaydi.

Shuni alohida ta’kidlash lozimki, raqamli ta’lim nafaqat ta’lim samaradorligini oshiradi, balki o‘qituvchi-talabalarning mustaqil fikrlashini, ijodiy yondashuvini, o‘z ustida ishlash malakasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa o‘z navbatida, o‘qituvchilarning zamonaviy sharoitlarda raqobatbardosh bo‘lishini ta’minlaydi.

Umuman olganda, raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchi kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish – ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, kadrlar salohiyatini oshirish va ilmiy-texnik taraqqiyotga moslashuvchan inson kapitalini shakllantirishning muhim omillaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abduraxmonov Q., Rahimqulov X. Pedagogik innovatsiyalar va ta’limda zamonaviy texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
2. Xayitov U. Raqamli ta’lim sharoitida pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish masalalari. – “Pedagogika” jurnali, №3, 2022.
3. Jo‘raev M. Zamonaviy ta’lim jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
4. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. – Paris: UNESCO, 2018.
5. European Commission. Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting education and training for the digital age. – Brussels, 2021.
6. Anderson T., Dron J. Teaching and Learning in a Digital World. – Routledge, 2020.
7. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. – London: Bloomsbury, 2016.
8. Ergashev I. Raqamli iqtisodiyot sharoitida ta’lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari. – “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali, №4, 2022.
9. Kozma, R. Technology, Innovation, and Educational Change: A Global Perspective. – ISTE, 2018.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktabrdagi “Raqamli ta’lim tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori.